

Vyloučení ženy z veřejného života

Řeckou *polis* neboli městský stát lze definovat jako politický útvar založený na ideji občanství. Je to tedy společenství, které zahrnuje množství osob bez právním systémem nadřazeného pána. Autorita náleží jednotlivci, ne však jako něco vlastního konkrétní osobě (jako v monarchii a feudálním systému), ale jako patřící k úřadu (což platí i o úřadu celožitovním). Občané mohou odejít z úřadu beze ztráty statusu, což je vlastně typické: pro občana je charakteristické, že může mít úřad a pak jej předat jinému, je – podle Řeků – „vládcem a ovládaným“. Sociologicky se městský stát skládá z množství malých domácností, propojených vzájemnými recipročními vztahy (společná zábava, síť dvoustanných manželských spojení apod.). Ekonomicky jde o společnost založenou na soukromém vlastnictví, kde majetek náleží počtemy jednotlivcům, ale v dobách veřejného ohrožení je podroben zdanění kapitálu. Na všech třech rovinách Řekové sami stavějí svou společnost do protikladu vůči orientálnímu modelu, kde autorita náležela králi (často zátroven knězi či bohu), čest byla garantována trůnem a přebytky se skladovaly v paláci nebo chrámu pro přerozdělení na základě zvyku nebo v případech nouze.

Řečí občané netvořili celou populaci; ve skutečnosti v žádném z městských států jich zřejmě nebyla ani čtvrtina všech obyvatel. Plnoprávními občany byli buď svobodní dospělí muži – v tom případě šlo o demokracii – nebo někteří muži vybraní z určitých rodin či na základě majetku, nebo podle oboujího – pak šlo o oligarchii. V každém případě byli vyloučeni otroci, ženy a děti. Jejich místo bylo doma – uvnitř, pokud neměli práci, která by je donutila vyjít ven. Byli členy domácnosti, nikoli však města, či města pouze nepřímou: byli zde samozřejmě doma, nebyli však součástí veřejnosti.

Veřejnost vytvářeli občané, a občanský život se konkrétně a doslova skládal z veřejných setkání – při shromažďování, v divadle, během her a obřadů. Právo občana spočívalo právě v jeho právu účastnit se těchto veřejných událostí – pokud ne jako aktér, pak tedy jako publikum. (Vynechávám zde výčet mezistupňů mezi stavem svobodným a otrockým, například propuštěnci a usedlíci cizinci – metoikové, jakkoli důležití mohli být v praktickém životě, v teorii městského státu nehráli téměř žádnou roli.) Toto právo bylo občánovou *timé*, jeho nárokem být „hoden“. Známým trestem attického práva byla *atimia*, která znamenala ztrátu tohoto práva objevovat se na veřejnosti. Byla jakýmsi vnitřním exilem, podobně jako vyloučení člověka ze společnosti (apartheid) v Jihoafrické republice, a snižovala občana na rovinu ženy nebo dítěte.

To však neznamená, že všichni občané si byli rovni; byli jen stejně oprávnění k veřejným vystoupením. Ta na sebe vždy brala formu soutěže, která usilovala *nerovnosti* občanů. Soutěž mohla mít prostou podobu předvádění vlastního bohatství; při obřadech nadřazenost spočívala v tom, že muž byl vy-

brán, aby v rituálu hrál důležitou roli, při hře se status získával či ztrácel podle výsledků. Při veřejných diskusích a v divadle byl vztah mezi viditelností a postavením složitější: kupříkladu jakmile básníci přestali sami hrát hlavní role, herectví už dále nezástalo tak vážným povoláním. Některé velice viditelné politické role, například funkce demagoga, byly v neváznosti. Všeobecnými (*anpnephés* v homérském smyslu slova), v ní se společenství setkávalo a během tohoto procesu diferencovalo své členy. Řekové byli běžně toho názoru, že pouze účastí v soutěži rovných se člověk stává lidskou bytostí v plném smyslu slova, takže, striktně řečeno, lidskými bytostmi mohou být pouze muži.

Mimořádně uznávanou soutěží byla válka, v níž se muži nezištně vymenávali pro dobro své obce. V homérské interpretaci se válka chápá jako určitá hra, skládající se z jednotlivých soubojů, z nichž vycházejí jednotliví vítězové a poražení. Válečné umění Řeků doby klasické – i jakékoli jiné – však nemohlo být postaveno na individuální soutěži. Představa soutěže byla tudíž přizpůsobena kolektivní taktice falangy. Bitva se stala soutěží ve vytváření, kterou muž vyhřával tím, že se necítil mezi poraženými, že neustoupil. Ti, kteří svým ústupem prolomili vlastní řady, byli poznamenáni na celý život. Oficiálním trestem byla *atimia*. Tak se vytvářelost na bitevním poli stala jakousi minimální kvalifikací pro soutěž ve veřejném životě, podobně jako vojenský výcvik se uznával jako iniciace v dospělém muži.

Počínaje Homérem se řecká politická komunita sama chápe jako sobě vládnoucí sbor válečníků. Válečníci jsou muži, a proto se politické společenství skládá z mužů. Válka ve smyslu aktivního zápolení je pro mladé, proto existuje tendence vylučovat staré, i když se připouští, že jejich zkušenost může být cenná. Nestor musí připomenout publiku, že i on kdysi býval válečníkem. Existují náznaky, že staří muži bývali odsunováni domů, jako v *Odyssei* Laertés, který se stáhne na svůj domovský statek a pracuje na zahrádě. Jak se dozvídáme od Platónova Kefala, ve stáří poznáváme pravdu příšloví, že „bohátí mají mnohou útěchu“ (Platón, *Ústava* 329c). Staří, jinými slovy, odcházejí, aby si užívali svého majetku; už se nemohou aktivně účastnit soutěže o čest, která oživuje veřejný prostor. Nestor vlastně (poněkud omluvně), říká že pro starého muže je *themis*, uznanou nutnost, zůstat doma a očekávat zprávy; už nemůže dále pracovat (*Odysseia* 3, 186–188).

Jestliže válka definuje, co to znamená být mužem, mužství je nezbytnou kvalifikací pro válku a veřejný život vůbec. Válka je věcí mužů, tvrdí řecké příšloví. To však znamená více než jen fakt, že se muži střetávají v boji. Když Hector užije tuto frázi vůči Andromaché (*Ilias* 6, 492), myslí tím, že jelikož jeho žena není válečnicem, nemá právo mít svůj názor na vedení války. Příšloví se dále generalizují, když Tělemachos frází upraví a řekne své matce, aby šla do